

"בל תשחית" - מתי זה מותר?

מדוע אסור להרוס עץ, אך מותר לשרוף בגדים?

חוברת למרצה

תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

פרשת שופטים

THE
SHLUCHIM
OFFICE

לזכות
הרב יוסף וזוגתו מרת יעל
מיכאלשוילי
ומשפחתם שיחיו

לתרומה ולהקדשת שיעור לחץ כאן

או סרוק את הברקוד

לפרטים נוספים ויצירת קשר פנו באימייל: INFO@JEWISHINSIGHTS.ORG
למערכי שיעור נוספים בקרו באתר שלנו: WWW.JEWISHINSIGHTS.ORG

עימוד | מוסי וולוסוב
אתר אינטרנט | יובל כץ וישראל יסוצקי
אדמיניסטרציה | לוי שמטוב

ועדה מייעצת
הרב אשר דערן - קייפ-טאון, דרום אפריקה
הרב מנדי גרליצקי - תל אביב, ישראל
הרב לוי גרינברג - אלפטו, טקסס
הרב דוד גולדברג - סאו פאולו, ברזיל
הרב לוי שייקביץ - כפר חב"ד, ישראל
הרב מנדי גרינברג - טווינסבורג, אוהיו
הרב שמואל פרידמן - ב. בלנקה, ארגנטינה
הרב יוסף יצחק בלוי - כינרת, ישראל
הרב חיים דרוקמן - לוצרן, שווייץ

ספרדית
תרגום ועריכה | הרב רפי טוויל

צרפתית
תרגום ועריכה | הרב יאיר אלבז
הגהה | ש. אלבז
עימוד | לוי אלבז

פורטוגזית
תרגום | מר יצחק דיין
עריכה | הרב ישעי' דיין
עימוד | מייק קטן

רוסית
תרגום ועריכה | הרב אלכסנדר גרישין
עימוד | ת. וולף

משרד השלוחים
יו"ר | הרב גדליה שמטוב
כיתוח | הרב מנדי שמטוב

עורכים
הרב אברהם גרינברג
הרב זושא גרינברג
משתתף בעריכה | הרב שלום בער חזן

עברית
עריכה לשונית | הרב לוי שייקביץ
הגהה | הרב מנחם וילהלם

אנגלית
תרגום ועריכה | הרב מענדל סופער
הגהה | הרב שניאור איצינגר

נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרבי' במומבאי, הודו

© Published and Copyright 2025
by Shluchim Office International

תוכן השיעור

5. א. איסור בל תשחית.....

התורה מצווה שכאשר יוצאים למלחמה, יש להימנע מהשחתת עצים סביב העיר, שהרי העץ איננו האויב (מקור 1). חכמים לימדו שאין מדובר בהוראה ייחודית לעצים במלחמה, אלא שאסור להשחית כל חפץ (מקור 2).

בבית המקדש שימשו לויים כשומרי המקדש במשך הלילה. כאשר איש משמר היה נרדם על משמרתו, היה האחראי רשאי לשרוף את כסותו. (מקור 3). מתעוררת השאלה: כיצד הותרה השחתה זו, הרי ישנו איסור בל תשחית?

הרא"ש מבאר, שאין כאן איסור בל תשחית, משום שבית-דין הפקיר את החפץ (מקור 4). (הכוח של בית דין להפקיר נכסים פרטיים, נלמד מהאיום של עזרא הסופר כלפי מי שלא יתייצב לאסיפת העם, שרכושו יוחרם. (מקורות 5-6)). אולם - שואלים המפרשים - הרי גם חפץ של הפקר אסור להשחית! (מקור 7).

ה'אחרונים' מתרצים: מאחר שמטרת שריפת הבגד הייתה לזרז את השומרים למלא את תפקידם, הרי הדבר דומה לאדם השובר כלים בביתו כדי לחנך את בני הבית להתנהגות ראויה, שמופיע בגמרא שזה מותר (מקור 8).

הרבי דוחה את התירוץ, שכן אדמו"ר הזקן פוסק במפורש שאיסור בל תשחית חל גם כאשר אדם שובר כלים כדי לחנך את בני ביתו (מקור 9).

9. ב. מדוע מותר להתענות?.....

כשהאדמו"ר הזקן מסביר את דין בל תשחית, הוא פותח ואומר, שזה "כשם שצריך להיזהר בגופו של אדם". (מקור 10). אדה"ז קושר בין האיסור להזיק את גופו של האדם לבין בל תשחית בממון.

בהלכות היזק גוף ונפש, אדמו"ר הזקן פוסק שמותר להתענות לשם תשובה, משום שהצער הוא לתועלת נשמתו, ולכן זה "טוב" לו. מכאן למדים, שכשם שמותר לגרום סבל לגוף כאשר הדבר מביא לתיקון הנשמה, כך זה גם בענייני רכוש. באם השחתת החפץ נעשית לשם תועלת ותיקון נשמתו של האדם, אין בכך איסור של בל תשחית, משום שזה טובת נשמתו.

ובמקרה שלנו: שריפת בגדיו של השומר נועדה לטובתו, כדי שיחזור בתשובה, יתחרט על העבר, ויחליט שלא לשוב על כך בעתיד. ומכיון שזוהי טובת נשמתו, לכן אין כאן איסור בל תשחית.

11. ג. היאך הקב"ה השחית את בית המקדש?.....

שואל הרבי: מאחר והקב"ה מקיים את המצוות שציוה לבני ישראל, כיצד הניח לאומות העולם להשחית את בית המקדש בשליחותו? הרי הדבר סותר את איסור בל תשחית וכן את האיסור הייחודי להחריב את המקדש? ואם זה מפני שישראל לא ראוים למקדש, ניתן היה לגנוז אותו, כפי שנעשה עם המשכן וכליו שעשה משה, ועם השערים שבנה דוד. (מקורות 11,12).

ההסבר הוא על פי דברי המדרש, ממנו עולה שמטרת החורבן הייתה כדי שייבנה בית המקדש מחדש (מקור 13). אם כן, החורבן לא נועד לשם ההרס עצמו, אלא כהכנה לבניין נעלה יותר ונצחי. נמצא שמעשה החורבן הוא חלק מתהליך הבניין העתידי.

פתיחה

לעתים אנו עדים להריסה או פיצוץ מבוקר של בניינים ישנים, שנועדים לפנות מקום לבנייה חדשה וגדולה יותר. בדומה לכך, לאחרונה הועלה הרעיון להחרבת יישובי הטרור שברצועת עזה לטובת הקמת 'ריבירה' מודרנית ויפה. מעניין לגלות שכבר בתורה מדובר על עיקרון כזה.

השיעור לפרשת שופטים:

משיחת ערב ראש חודש מנחם-אב,
תורת מנחם ה'תשל"ו חלק ד' עמוד 102
(לקוטי שיחות חלק י"ח, עמוד 465)
ומשיחת שבת פרשת דברים תש"מ,
לקוטי שיחות חלק כ"ט – דברים-שבת חזון
(בתרגום ללשון הקודש)

א. איסור בל תשחית

פרשת שופטים היא הפרשה החמישית בספר דברים, והיא עוסקת במצוות ובדינים שונים.

להלן רשימת חלק מהמצוות המופיעות בה: איסור עבודת אלילים; הקמת מערכת משפטית; המלכת מלך; היחס לנביא אמת והיחס לנביא שקר; ערי מקלט; וחוקי יציאה למלחמה:

התורה אומרת שאל לנו לחשוש לצאת למלחמה עם אויבים, שכן בורא העולם נמצא לצד בניו.

לפני היציאה למלחמה, על הכוהנים לחזק את לב העם שלא יפחדו במערכה. לאחר מכן עליהם לצוות על אלה שאירסו אישה, בנו בית, נטעו כרם או המפחדים מהקרב הצפוי – לשוב לביתם.

כאשר מתקרבים לעיר על מנת לכובשה, יש להקדים ולהציע לה לכרות ברית שלום. רק במידה ואינה מוכנה ניתן להטיל עליה מצור ולהילחם בה.

בסיום, מוסיפה התורה הלכה נוספת שהפכה לאבן יסוד בחיי כל אדם – ללא קשר למלחמה בלבד:

חוקים בהטלת מצור

מקור 1 ספר דברים, פרק כ', פסוקים יט-כ.

כִּי תִצּוֹר אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ, לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָהּ, לְגִדּוֹחַ עָלֶיהָ גִּרְזֵן – כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת, כִּי הָאָדָם עֵץ הַשִּׁדָּה לְבֵן מִפְּנֵיהָ בַּמִּצּוֹר. רַק עֵץ אֲשֶׁר תִּדְעַה כִּי לֹא עֵץ מֵאָכֵל הוּא – אֹתוֹ תִשְׁחִית וְכִרְתָּ, וּבְנֵיתָ מִצּוֹר עַל הָעִיר אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ.

לתלמיד
עמ' 3

רש"י

כִּי הָאָדָם עֵץ הַשִּׁדָּה: הָרִי כִּי מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן דִּלְמָא, שְׁמָא הָאָדָם עֵץ הַשִּׁדָּה לְהַכְנִס בְּתוֹךְ הַמִּצּוֹר מִפְּנֵיהָ לְהַתִּיסָר בְּיִסּוּרֵי רָעָב וְצָמָא כְּאִנְשֵׁי הָעִיר, לְמָה תִשְׁחִיתֶנּוּ?

כאשר אתה יוצא למלחמה נגד עיר מסוימת, ייתכן שתרצה לכרות את העצים סביב העיר הנצורה כדי לבנות חומה או כדי למנוע מאנשיה לקחת מפרותיהם או לברוח מן העיר בחסותם. אומרת התורה שאסור לעשות זאת: "וכי עץ השדה הוא כאדם, שאתה נלחם בו?" יש לכוון את המלחמה נגד בני אדם ולא נגד הטבע.

מקור 2 ספר החינוך תקנ"ט, א'

וּכְמוֹ כֵּן נִכְנָס תַּחַת זֶה הַלָּאוּ, שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת שׁוּם הֶפְסֵד, כְּגוֹן לְשׂוּרָה, אוֹ לְקִרְעַת בְּגָד אוֹ לְשִׁבּוֹר כְּלִי לְבִטּוֹלָה, וּבְכָל עֲנִינִים אֵלּוּ וּבְכָל כִּיּוּצָא בִּם שִׁיחִיָּה בָהֶם הַשְׁחָתָה.

לתלמיד
עמ' 3

חכמינו למדו, שאין זו מצווה בלעדית למלחמה, אלא רעיון שנוגע לכל אחד בכל יום: אסור לנו לקלקל, לשרוף או לקרוע בגדים או כלים סתם כך. לאדם אין רשות להשחית את עולמו של הקב"ה.

משמר בית המקדש

לאחר שלמדנו על מצוות "בל תשחית", נלמד כעת הלכה בנוגע לעבודת המקדש, שעומדת לכאורה בסתירה לכך. 'שמירת המקדש' היא מצוות עשה, לפיה על הלויים והכוהנים לעמוד ולשמור מדי לילה על בית המקדש. השמירה מתבצעת במשך כל הלילה על ידי הכוהנים והלויים בעשרים וארבעה מקומות ברחבי המקדש.

מקור 3 משנה, מסכת מדות, פרק א', משניות א'-ב'

בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ... וְהַלְוִיִּם בְּעֶשְׂרִים וְאַחַד מְקוֹם.

לתלמיד
עמ' 3

אִישׁ הָרַבִּית הָיָה מְחַזֵּר עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר, וְאַבּוּקוֹת דּוֹלְקִין לְפָנָיו, וְכָל מִשְׁמָר שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד, אֹמֵר לוֹ אִישׁ הָרַבִּית, "שָׁלוֹם עָלֶיךָ". אִם נָכַר שֶׁהוּא יָשָׁן, חוֹבְטוֹ בְּמַקְלוֹ. וְרָשׁוֹת הָיָה לוֹ לְשַׂרְף אֶת כְּסוּתוֹ. וְהֵם אֹמְרִים, "מָה קוֹל בְּעֶזְרָה? קוֹל בֶּן לִוִּי לֹקֵה וּבְגָדָיו נִשְׂרָפִין, שִׁישָׁן לוֹ עַל מִשְׁמָרוֹ". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֹמֵר, פְּעַם אַחַת מִצֵּאוֹ אֶת אָחִי אֲמִא יָשָׁן, וְשִׂרְפוֹ אֶת כְּסוּתוֹ.

בהתאם למה שלמדנו, מתעוררת כאן השאלה: הייתכן ששורפים את בגדיו של השומר המסכן שנרדם? זו הרי עבירה על איסור בל תשחית! האין זה אפשרי להסתפק בקנסות אחרים?

מתוך הרא"ש:

מקור 4 הרא"ש על המשנה

וְאֵין פָּאן מִשְׁוֹם בַּל תִּשְׁחִית, מִשְׁוֹם דִּהְפָּקָר בֵּית דִּין הָיָה הִפָּקָר.

לתלמיד
עמ' 3

מה הפירוש "הפקר בית דין הפקר"? לבית הדין יש סמכות להכריז על נכס או בגד אישי כהפקר. סמכות זו של בית הדין נלמדת מהתנ"ך:

הקנס של עזרא הסופר

מקור 5 תלמוד בבלי, מסכת גיטין, דף ל"ו עמוד ב'

רַבָּא אָמַר: הִפָּקָר בֵּית דִּין – הִפָּקָר. דָּאִמַר רַבִּי יִצְחָק: מִנֵּין שֶׁהִפָּקָר בֵּית דִּין – הִפָּקָר? שְׁנָאִמַר: "וְכָל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא לְשִׁלְשֵׁת הַיָּמִים כְּעֶצֶת הַשָּׂרִים וְהַזְקֵנִים, יִחָרֵם כָּל רֶכּוּשׁוֹ וְהוּא יִבְדֵּל מִקְהַל הַגּוֹלָה".

לתלמיד
עמ' 3

ספר עזרא מתחיל בתולדות שיבת ציון לאחר גלות בבל. כורש מלך פרס העניק לגולים היהודים רשות לחזור לארץ ישראל ולהקים ממשל יהודי באזור, ואף המריצם לבנות את בית המקדש.

כאשר עזרא הסופר הגיע בראש קבוצה גדולה של יהודים לירושלים, הוא מצא בה עזובה רבה מבחינה רוחנית וגשמית. הוא הכריז על אסיפה כללית שבה רצה לאגד ולארגן את העם, לחזק את מצבו הרוחני מחדש, ולתקן תקנות חשובות. כדי לוודא שכולם באים ולהבהיר את חשיבות ההשתתפות באסיפה, הוציאו כרוז בכל מושבות העם בו הזהירו שמי לא יבוא – רכושו יחרם:

מקור 6 ספר עזרא, פרק י', פסוקים ז'-ח'

וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בִּיהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם לְכָל בְּנֵי הַגּוֹלָה לְהִקָּבֵץ יְרוּשָׁלַיִם: "וְכָל אֲשֶׁר לֹא יָבוֹא לְשִׁלְשֵׁת הַיָּמִים כְּעֶצֶת הַשָּׂרִים וְהַזִּקְנִים, יִחָרֵם כָּל רְכוּשׁוֹ וְהוּא יִבְדֵּל מִקְהַל הַגּוֹלָה".

לתלמיד
עמ' 4

האיום עבד. כולם הגיעו לאסיפה ועזרא הצליח במשימתו החשובה. הגמרא לומדת מכך שלבית הדין יש סמכות להפקיר נכסים אישיים.

מסביר הרא"ש, שזהו המקור להיתר לשרוף את כסותו של השומר שנרדם. למרות איסור 'בל תשחית', מכיון שנחשב שבית הדין מפקיר מראש את בגדו של השומר במקרה כזה.

<< הרבי

והקשו על זה¹: הרי האיסור של בל תשחית הוא² גם בדבר של הפקר?

לתלמיד
עמ' 4

מקור 7 דבר אברהם, חלק ב' עמוד 176

והקשיתי: מה מועיל בזה הפקר בית דין, וכי משחית דבר הפקר או ש'ל' אינו עובר בכל תשחית?

לתלמיד
עמ' 4

הרא"ש אכן הסביר שבכוחו של בית הדין להוציא את הבגד מרשותו של השומר ללא רשותו. אך מדוע מותר לשרוף ולהשחית בגד טוב? הרי גם הפקר אסור לאבד. לכאורה עדיף לתרום את הבגד לבית המקדש או לעניים.

<< הרבי

לשבור כלים כדי להטיל אימה

מובא באחרונים³ תירוץ נוסף, שמכיון שהיה עושה זאת בכדי לזרז את השומרים, הרי זה כמו שמשבר כלים "להטיל אימה על בני ביתי"⁴.

לתלמיד
עמ' 4

מקור 8 תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף ק"ה עמוד ב' (עם תרגום וביאור הרב עדין אבן ישראל)

הגמרא מדברת על חומרת ההנהגה של שבירת כלים מתוך כעס, ומדמה את זה לעבודה זרה!

רבי שמעון בן אלעזר אומר בשם חלפא בר אגרא שאמר משום ר' יוחנן בן נורי: המקרה את בגדיו בחמתו והמשבר את כליו בחמתו, והמפזר את מעותיו בחמתו — יהא בעיניו פְּעוּבָד עֲבוּדָה זָרָה. שפך אִמְנָתוֹ שֶׁל יֵצֵר הָרַע: הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ "עֲשֵׂה כָךְ", וְלִמָּחָר אוֹמֵר לוֹ "עֲשֵׂה כָךְ". עַד שֶׁלְּבָסוֹף, כְּשֶׁאָדָם זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁתַּלֵּט עַל יִצְרוֹ, אוֹמֵר לוֹ הַיָּצֵר "עֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה" וְהוֹלֵךְ וְעוֹבֵד.

לתלמיד
עמ' 4

הגמרא ממשיכה ומסבירה, שישנו אופן שבו מותר לשבור כלים ולקרוע חפצים:

...כְּשֶׁעוֹשֶׂה זֹאת לְהִטִּיל אִימָה עַל אֲנָשֵׁי בֵּיתוֹ, וְכִדִּי לְהִרְאוֹתָם שֶׁהוּא כּוֹעֵס מְאֹד הִירִיחוֹ קוֹרֵעַ וּמִשְׁבֵּר דְּבָרִים, אֵף שֶׁבְּאַמַּת אֵינוֹ כּוֹעֵס עַד כִּדִּי כָךְ.

3. תפא"י כאן. עזרת כהנים ודבר אברהם שם.
4. שבת קה, ב. וראה רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ג.

1. עזרת כהנים כאן. דבר אברהם ח"ב ע' 176. ועוד.
2. שו"ע אדה"ז חור"מ הל' שמירת גוף ונפש סי"ד. וראה ב"מ"מ וציונים" שם.

מסבירים המפרשים שההיתר לשריפת הבגד הוא כדי להפחיד את השומרים שלא יירדמו.

<< הרבי

לתלמיד עמ' 4 ותמוה: הרי לפי כמה דעות⁵, וכן פסק רבינו הזקן – האיסור של בל תשחית הוא אפילו כאשר "כוונתו כדי להראות כעס וחימה להטיל אימה על בני ביתו שאינן נוהגין כשורה?"

מקור 9 שולחן ערוך הרב [אדמו"ר הזקן] חושן משפט, הלכות שמירת גוף ונפש, סעיף י"ד

לתלמיד עמ' 5 כִּשְׁם שֶׁצִּירִיךְ לְהַזְהִיר בְּגוּפוֹ שֶׁלֹא לֵאבֹדוֹ וְלֹא לְקַלְקְלוֹ וְלֹא לְהַזִּיקוֹ – כִּךְ צִירִיךְ לְהַזְהִיר בְּמַאֲדוֹ שֶׁלֹא לֵאבֹדוֹ וְלֹא לְקַלְקְלוֹ וְלֹא לְהַזִּיקוֹ. וְכָל הַמְשַׁבֵּר בָּלִים, אוֹ קוֹרֵעַ בְּגָדִים, אוֹ הוֹרֵס בְּנֵינִי, אוֹ סוֹתֵם מַעֲיָן, אוֹ מַאֲבֵד מַאֲכָלוֹת אוֹ מְשַׁקֵּן, אוֹ מְמַאֲסֵם (אוֹ זוֹרֵק מַעוֹת לֵאבֹד), וְכֵן הַמְקַלְקֵל שְׁאֵר כָּל דְּבַר הָרְאוּי לְהַנּוֹת בּוֹ בְּנֵי אָדָם – עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִשְׁחִית אֶת עֲצֵה וְגו'" (וְאִם הִזְהִירָה תוֹרָה עַל שָׁל נְכָרִים שְׁנִלְחָמִים עִמָּהֶם, קֵל וְחֹמֶר לְשֵׁל יִשְׂרָאֵל, אוֹ אֶפְלוֹ מִשָּׁל הַפֶּקֶר).

וְאֶפְלוֹ כּוֹנֵנִתוֹ כִּדִּי לְהַרְאוֹת כַּעַס וְחִמָּה, לְהַטִּיל אִימָה עַל בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁאֵינָן נוֹהֲגִין כְּשׁוֹרָה.

5. סמ"ק סקע"ה. חינוך מצוה תקכט. ועוד. וי"ל שגם הרא"ש ס"ל כן. ובזה מתורץ מה שתמוה עליו בעזרת כהנים שם "למה לא תירץ כמו שתירצתי".

ב. מדוע מותר להתענות?

<< הרבי

השחתת גוף והשחתת נכסים

ויובן זה בהקדים מה שכתב רבינו הזקן [בתור הקדמה לדין "כל המשבר כלים או קורע בגדים... עובר בלא תעשה שנאמר⁶ לא תשחית"] וזה לשונו⁷: כָּשֶׁם שֶׁצָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּגוּפוֹ שֶׁלֹּא לְאַבְדּוֹ וְלֹא לְקַלְקְלוֹ וְלֹא לְהִזְיקוֹ - כֵּן צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּמַאֲדוֹ שֶׁלֹּא לְאַבְדּוֹ וְלֹא לְקַלְקְלוֹ וְלֹא לְהִזְיקוֹ. שְׂבִלְשׁוֹן זֶה "כָּשֶׁם שֶׁצָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּגוּפוֹ כִּי צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּמַאֲדוֹ כו"⁸ - הוּא מַחֲדֵשׁ שְׁשֵׁנִי אִיסוּרִים אֱלּוּ יֵשׁ לָהֶם גֹּדֵר אֶחָד⁹.

לתלמיד
עמ' 6

אדמו"ר הזקן מחבר שני דינים שלכאורה אין ביניהם קשר. הוא אומר שכשם שיש דין שלאדם אסור להזיק לגופו – כך גם אסור לו להשחית נכסים. לומד מכך הרבי, שאדמו"ר הזקן רוצה ללמדנו שמקור הדינים אחד: אסור להשחית את הדברים שברא הקב"ה בעולמו – לא גוף ולא נכסים.

בהלכה בנוגע לצער גופני יש פרט מעניין:

מקור 10 שולחן ערוך הרב [אדמו"ר הזקן] חושן משפט, הלכות נזקי גוף ונפש ודיניהם, הלכה ד'

אִין לְאַדָּם רְשׁוּת עַל גּוּפוֹ כְּלָל לְהַפְתּוֹ, וְלֹא לְבִישׁוֹ, וְלֹא לְצַעֲרוֹ בְּשׁוּם צַעַר אֶפְלוֹ בְּמִנִּיעַת אֵיזָה מֵאֶחָל אוֹ מִשְׁתָּה, אֲלֵא אִם כֵּן עוֹשֶׂה בְּדֶרֶךְ תְּשׁוּבָה, שֶׁצַּעַר זֶה טוֹבָה הִיא לוֹ לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ מִשְׁחָת, וְלִכְן מִתֵּר לְהִתְעַנּוֹת לְתְּשׁוּבָה אֶפְלוֹ מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְעַנּוֹת.

לתלמיד
עמ' 6

"טובה היא לו"

<< הרבי

והנה בהלכות נזקי גוף ונפש¹⁰ כתב רבינו הזקן, ש"מותר להתענות לתשובה", כי "צער זה טובה היא לו להציל נפשו כו", והיינו, שלמרות שהטובה (להציל נפשו) באה מצד הצער, מכל מקום מותר, לפי שצער זה טובה היא לו.

לתלמיד
עמ' 6

לכאורה, איך מותר לאדם להתענות? הרי צער הגוף אסור על פי ההלכה. לפועל רואים שיש מושג של צומות: יש תעניות ציבור שעורכים במקרה של צרה כללית, יש תעניות שנועדו לתשובה וכפרה על חטאים, ויש תעניות שמטרתן התעלות רוחנית. לדוגמה: הרבי ערך תעניות רבות בצעירותו, עד כדי כך שאביו הפציר בו שיחדול מכך.

מסופר על תלמיד חכם מסוים שנכנס לביטו של הרבי הקודם בסמוך לשעת השקיעה, והחל לדבר עם חתנו הרבי שעה ארוכה בדברי תורה. לפתע, נכנסה רעייתו של הרבי הקודם, ופנתה לחתנה באומרה, "געוואלד! כמה כבר אפשר לצום?", ואז הבין האורח שהרבי צם מהבוקר, והוא מעכבו מלשבור את הצום...

7. והרי ידוע גודל הדיוק בלשונו של רבינו הזקן בש"ע, ע"ד הדיוק של הרמב"ם (ממדיבור כמ"פ (ראה גם ת"מ ח"ב ע' 449 הערה 115. ושי"ט), אלא שישנו חילוק ביניהם שהרמב"ם כותב רק את ההלכות (ורק במקומות נדירים כותב גם את הטעם), כך, שבכל פעם צריך לחפש את הביאור והטעם בזה, משא"כ רבינו הזקן, הנה נוסף על הש"ע של הבית יוסף, הכניס בכוונה תחילה גלוי' גם את הטעם לכל הלכה (כמ"ש בני הרב המחבר בהקדמתם). ובגדו"ד, יש דבר תמוה – שמוסיף ענין שלכאורה אין עליו מקור, כדלקמן בהערה הבאה (מהנחה בלתי מוגה).
8. ראה גם לקו"ש חל"ד ע' 107 הערה 15.
9. אף שלכאורה אינו מובן – שהרי במקור הדברים (בגמרא במסכת קידושין

מהו ההסבר לכך? כיצד מותר לאדם לענות את גופו? מסביר אדמו"ר הזקן, שמכיון שהתענית היא לטובת נשמת האדם, ממילא אין היא נחשבת לצער.

לדוגמה: להבדיל, כמו אדם שמתעמל או עושה דיאטה. אמנם באותו רגע זה יכול להיראות כקשה וכעינוי, אך כל בר דעת מבין שזה טוב לאדם וישפר את בריאותו.

ומכיון שהאיסור של בל תשחית הוא אותו הגדר של נזק הגוף - מובן מזה, שכאשר הוא מאבד איזה דבר בשביל טובתו של מי שהוא [שברשותו]¹¹, גם כאשר הטובה באה מצד איבודו של הדבר - וכבדון דידן, שטובתו של השומר (שלא יישן עוד פעם) באה מצד איבוד כסותו - אין בזה האיסור של בל תשחית "הואיל והיא לטובתו".

מכך למדים גם לענייננו: כאשר אדם מאבד דבר מסוים למען תכלית טובה - זה אומר שהאיבוד הוא דבר טוב, בדיוק כמו צום ודיאטה.

בהנחה הבלתי מוגהה, הרבי מאריך יותר בהסבר העניין:

טובת הנפש חשובה יותר מצער הגוף

מכיוון שאומרים שהאיסור של בל תשחית בקשר לנכסים, הוא "כשם" האיסור של בל תשחית בקשר לגוף האדם, אם כן, בדיוק כפי שבדיני היוזק גוף האדם ישנו כלל, שבאם האדם מתענה "בדרך חשובה", שזוהי טובה לנפשו, יש לזה משקל גבוה יותר מהצער של הגוף, ולכן זה לא נקרא השחתה, אלא אדרבה, זה נקרא ענין של טובה. באותו אופן נלמד זאת גם על בל תשחית בקשר לנכסים.

ומזה מובן, שכאשר איש הר הבית שורף את כסותו של אותו "בן לוי", כדי לוודא שהוא יחזור בתשובה, ושעל ידי זה הוא יתחרט חרטה גמורה על העבר, ועל אחת כמה וכמה, שבפשטות הוא גם יקבל על עצמו, קבלה טובה על להבא, אזי טובת הנפש של הבן לוי, מקבלת משקל גבוה יותר מההיזק של נכסיו, במכל שכן מכך, שטובת הנפש של המתענה, חשובה יותר מהיזק גופו! **

משיחת ערב ראש חודש מנחם-אב ה'תשל"ו
תורת מנחם ה'תשל"ו חלק ד' עמוד 102
(לקוטי שיחות חלק י"ח, עמוד 465)

לתלמיד
עמ' 7

¹¹ "לממונה" על יהודי שנמצא מעבר לים ולהזיקו, רח"ל, אפילו בדיבור - הרי זה היפך כל הענינים! וכאמור לעיל שלא כדאי להקדיש זמן על זה, כיון שאנן פעלי דיממא אנן" (מהנחה בלתי מוגהה).
** שני קטעים אלו, מההנחה בלתי מוגהה.

11. ראה הל' נזקי גוף ונפש שם, שזה מה ש"מותר להכות כו' כדי להדריכם" הוא דוקא כאשר "טובתם מוטלת עליו שהם ברשותו", ועד"ז הוא בנדוד"ד כי "איש הר הבית" הוא "ממונה" (ושר) על כל השומרים" (רע"ב כאן, תויו"ט ועוד).
* וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: אמנם, במה דברים אמורים כשנתמנה על ידי הקב"ה, או על ידי סנהדרין, להיות ה"איש" וממונה עליו; אבל למנות את עצמו

ג. כיצד השחית הקב"ה את בית המקדש?

בשיחה נוספת, הרבי שואל שאלה דומה, על הקב"ה עצמו:

איסור ניתוח חלקים מבית המקדש

<< הרבי

הלכה פסוקה היא¹²: "כל המשבר כלים וקורע בגדים והורס בנין כו' דרך השחתה עובר בלא תשחית"¹³. יתר על כן: בנוסף לאיסור "בל תשחית", ישנו איסור מיוחד בנוגע לבית המקדש... שלא לפגום בחלק מבית המקדש: "הנותץ"¹⁴ אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מבין האולם ולמזבח דרך השחתה לוקה שנאמר¹⁵ ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלקיכם", ועל-אחת-כמה-וכמה שאסור להחריב את בית המקדש כולו, ודבר זה אף נמנה במנין המצוות¹⁶ להרמב"ם: "שלא לאבד בית המקדש או בתי כנסיות או בתי מדרשות".

לתלמיד
עמ' 8

מתעוררת השאלה¹⁷: כיון ש"מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל"¹⁸, והקב"ה מקיים כביכול את המצוות שהוא מצווה לישראל¹⁹, הכיצד²⁰ הניח הקב"ה לאומות העולם להחריב את בית המקדש, ועוד זאת, שהדבר נעשה בשליחותו יתברך, ככתוב בנבואה²¹ "הנני שולח ולקחתי גו' ואל נבוכדראצר מלך בבל עבדי גו'!!

ואם מפני שלא היו ישראל ראויים לבית המקדש - הרי היה ביכולת הקב"ה לגנוז את המקדש, וכמו שמצינו בנוגע למשכן ש"נגנז אוהל מועד כו"²², ובפרט שגם במקדש עצמו מצינו ש"טבעו בארץ שעריה"²³, ועל-דרך-זה נגנזו כמה מהכלים²⁴.

מקור 11 תלמוד בבלי, מסכת סוטה, דף ט' עמוד א' (עם תרגום וביאור הרב עדין אבן ישראל)

וְאָגַב כֶּן הִבְיָאוּ עוֹד מָה שֶׁדָּרַשׁ ר' חִינְנָא בְּרַ פִּפְא: מַהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "רִנְנוּ צְדִיקִים בְּה' לַיִּשְׂרָאֵל נֶאֱמָר תְּהִלָּה? אֵל תִּקְרִי נֶאֱמָר תְּהִלָּה" אֶלָּא "נֶגְהָ – בֵּית – תְּהִלָּה", לֹמֵר: זֶה מִשָּׁה וְדוֹד שֶׁלֹּא שָׁלְטוּ שׁוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם, שֶׁבָּנוּ נֶגְהָ לֵה', וְהִנֵּה הִנָּה נִשְׁאָר קִיָּם.

לתלמיד
עמ' 8

דָּוִד – מִנֵּין שֶׁלֹּא הָרְסוּ זָרִים מַעֲשֵׂיו – שֶׁנֶּאֱמַר: "טָבְעוּ בְּאַרְץ שְׁעָרֶיהָ", לֹמֵר שֶׁבִּשְׁעָרֵי הַמִּקְדָּשׁ לֹא שָׁלְטוּ הַשּׁוֹנְאִים, אֶלָּא טָבְעוּ הַשְּׁעָרִים בְּאַרְץ וְנִטְמְנוּ בְּה'. מִשָּׁה – שֶׁאִמָּר הַחֶכֶם: מִשְׁנֵבְנָה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן נִגְנְזוּ אֶהָל מוֹעֵד, קֶרֶשִׁי, קֶרְסִי, וּבְרִיחֵי וְעַמּוּדָיו וְאֶדְנִי. וְשׁוֹאֵלִים: הִכֵּן נִגְנְזוּ? אָמַר רַב חֲסִידָא אָמַר אֲבִימִי: תַּחַת מַחְלוֹת שֶׁל הֵיכָל.

17. בהבא לקמן העירני חכם אחד מספר נפש חיים (לר"ח פאלאגני) מע' הבי"ת אות יד. וש"נ.
18. תהלים קמז, יט.
19. שמו"ר פ"ל, ט. ועד"ז – ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. וראה ברכות ו, א (בנוגע תפלין). ועוד.
20. ראה ב"ר פ"א, ה.
21. ירמיה כה, ט ואילך. וראה שם ז, יד (ועשיתי לבית גו'); לב, ג (הנני נותן גו'). ועוד.
22. סוטה ט, סע"א.
23. איכה ב, ט. איכ"ר שם (פ"ב, יג). במדב"ר פט"ו, יג. זחר ח"א ג, א. וראה סוטה שם ובפרש"י שם.
24. יומא נב, ב. וש"נ.

12. רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"י. שו"ע אדמ"ר הזקן חו"מ הל' שמירת גוף ונפש ובל תשחית סעיף יד.
13. ברמב"ם שם ממש"ך "ואינו לוקה אלא... מדבריהם", וראה מל"מ שם ה"ח ("א"ה כו") דלדעת הרמב"ם – בכל דבר מלבד אילנות הוא רק מדרבנן. אבל בשו"ע אדמ"ר הזקן שם הלשון: "עובר בל"ת שנאמר לא תשחית גו". וראה אנציקלופדיה תלמודית ערך בל תשחית בתחלתו המחלוקת בזה.
14. לשון הרמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ה"י. ובהל' יסודי התורה פ"ו ה"ז – "הסותר" ועוד שינויים. וראה צפנת פענח הל' יסוד"ת שם. ועוד. ואכ"מ.
15. ראה יב, ג-ד.
16. שבריש ספר היד מל"ת סה. ועד"ז – בספר המצות מל"ת סה. ובכותרת להל' יסוד"ת מצוה ח כתב: שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהם (כי מקצר ביותר בהלשון). ואכ"מ.

מקור 12 תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף נ"ב עמוד ב' (עם תרגום וביאור הרב עדין אבן ישראל)

שנינו בבבלי: מ'שננו הארון נגנזה עמו צנצנת המן שהיתה בצדו, וצלוהית שמן המשחה, ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה.

לתלמיד
עמ' 9

ומי גנזו את הארון? יאשיהו מלך יהודה גנזו. ומה ראה שגנזו? ראה שכתוב: "יולך ה' אתך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת", וכיון שידע שסוף ישראל לגלות, אמר: מוטב שלא תבזה הארון בגלות ולכן עמד וגנזו, שנאמר: "ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה", 'תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל, אין לכם משא בכתף, עתה עבדו את ה' אלקיכם ואת עמו ישראל", כלומר, מעתה שוב אין על הלויים עבודת משא הארון בכתף, ועליהם לעסוק בעבודת השירה ונגילת השערים.

החריב את אריאל .. על מנת שיבנה אריאל

כדי להבין זאת, עלינו לקרוא קטע קצר מהמדרש, העוסק בחורבן בית המקדש:

מקור 13 ילקוט שמעוני, ירמיהו, רמז רנט

עלה אריה במזל אריה והחריב את אריאל. עלה אריה - זה נבוכדנאצר דכתיב²⁵ עלה אריה מסבכו, במזל אריה - עד²⁶ גלות ירושלם בחדש החמישי (חדש אב). והחריב אריאל - הו²⁷ אריאל אריאל קרית חנה דוד (בית המקדש).

לתלמיד
עמ' 9

על מנת שיבא אריה במזל אריה ויבנה אריאל. יבא אריה - זה הקב"ה דכתיב ביה²⁸ אריה שאג מי לא ירא. במזל אריה - והפכתי²⁹ אכלם לששון. ויבנה אריאל - בונה³⁰ ירושלם ה' נדחי ישראל יכנס.

<< הרבי

ויש לומר שזהו טעם ההוספה והדיוק בילקוט "עלה אריה כו' והחריב את אריאל כו' על מנת שיבא אריה כו' ויבנה אריאל" - להדגיש, שמטרת חורבן הבית אינה לשם החורבן עצמו, אלא לשם ענין נוסף, והוא, "על מנת שיבא אריה כו' ויבנה אריאל" - "על מנת לבנות". וממילא מובן שאין כאן איסור של ניתוץ הבית, חורבן בית המקדש, אלא להיפך³¹: "אותה נתיצה נקראת בנין³²" - החורבן והניתוץ עצמו ענינו (ושמו) הוא - בנין.

לתלמיד
עמ' 9

ומטעם זה חוזר בילקוט וכופל את השם: "עלה אריה במזל אריה והחריב את אריאל כו' על מנת שיבא אריה במזל אריה ויבנה אריאל" - כי בזה בא להסביר ולהדגיש, שתוכנו הפנימי של החורבן - הנתיצה - "נקרא בנין", ועד כדי כך, ש"שמו" של ענין החורבן (והגורם לו) הוא כשמו של המביא לבנין בית המקדש כפשוטו - "יבא אריה במזל אריה ויבנה אריאל"³³ (והרי "שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש" מורה על תוכן הדבר³⁴).

משיחת שבת פרשת דברים ה'תש"מ - לקוטי שיחות חלק כ"ט, עמוד 9 (בתרגום ללשון הקודש)

הוא מקור דברי הרמב"ם (בהל' יסוה"ת והל' ביהב"ח) למ"ש "דרך השחתה" - מובן, דפירוש "דרך השחתה" הוא בכל גווי דאינו ע"מ לבנות במקומו בנין (חדש ו)יפה יותר. וראה לקמן הערה 54.
32. לשון המרדכי במגילה פ"ד סתתכו, ומקשרו עם הדין דנתיצת ביהמ"ק (הובא בב"י לטור או"ח שם סקנ"א ד"ה כתב המרדכי. שו"ת צמח צדק שם ס"א ד"ה ויש לחקור).
33. ע"פ כל זה יומתק (בפנימיות הענינים) זה שמדרש הנ"ל הוא בילקוט ירמיה שבזה מודגש יותר הנ"ל, כי "ירמיה כוליה חורבנא .. וישעיה כוליה נחמתא" (ב"ב יד, ב, ילקוט שמעוני ירמיה שם בתחלתו - רמז ונח).
34. שער היחוד והאמונה ספ"א.

25. ירמיה ד, ז.
26. שם א, ג.
27. ישעיה כט, א.
28. עמוס ג, ח.
29. ירמיה לא, יב.
30. תהלים קמד, ב.
31. ראה תשב"ץ ח"א ס"ב (הובא בשו"ת תורת חסד שם אות ז) שמביא ראיה שמותר לסתור היכל כולו בשביל לבנות, דבבא בן בוטא השיא עצה (כ"ב ד, א. וכצ"ל בתשב"ץ שם) להורדוס "למסתריה להיכל ולמבנייה". ואם נאמר שמזה

נקודות מפתח

• **לתלמיד**
עמ' 10

בבית המקדש, שומר שהתרשל ונרדם במשמרתו, נענש בשריפת בגדיו. נשאלת השאלה: הרי זו עבירה על כל תשחית?

• יש שתוצו שזו פעולה חינוכית לחנך את השומר, בדומה לאדם השומר כלים בביתו כדי לחנך את בני משפחתו. אך הרבי דוחה זאת, שכן אדמו"ר הזקן פוסק שגם במקרה זה חל איסור כל תשחית.

• עונה הרבי: כשאדמו"ר הזקן כותב את האיסור של כל תשחית, הוא מסביר שזה "כשם שצריך להזהר בגופו של אדם". אדמו"ר הזקן מחדש, ששני האיסורים, של צער הגוף והשחתת הרכוש – גדרם אחד.

• ועל פי זה, כשם שאדמו"ר הזקן פוסק שמותר להתענות לשם תשובה, הגם שזהו צער הגוף, משום שיש בכך תועלת לנשמה, ולכן טובה היא לו, כך גם בענייני רכוש מותר לאיש הר הבית להשחית את הבגד של השומר, בכדי לעורר אותו לחזור בתשובה, משום שזוהי טובת נשמתו, ואם כן זוהי טובתו.

• בעניין דומה שואל הרבי: מאחר והקב"ה מקיים את המצוות שנתן לישראל, כיצד הניח ה' לאומות העולם להחריב את בית המקדש בשליחותו, למרות איסור כל תשחית?

• התשובה: מטרת החורבן לא הייתה השחתה אלא הכנה לבניין עתידי נעלה יותר ונצחי, ובמילא החורבן עצמו הוא חלק מתהליך הבנייה.